

Tvorba odborného textu

Zásady studia odborného textu

A. Číst aktivně

Znamená porozumět textu:

1. Jakým problémem se autor zabývá?
2. K čemu dospěl?
3. O jaké argumenty se opírá?

Dosáhnout kritického čtení.

Je třeba číst vícekrát:

1. čtení – základní porozumění, které pasáže klíčové.
2. čtení – být schopen shrnout stručně vystihnout text.
3. Být schopen argumentovat k názorům a připomínkovat text.

B. Číst hospodárně (efektivně)

- Čtete výběrově - jen to, co budeme schopni využít.
- Obvykle se rozlišuje:

1. **Informativní (letmé) čtení** - rychle identifikovat místa důležitá k pozdějšímu prostudování (rychlost cca 100-150 stran za hodinu)
2. **Čtení zběžné** - z vyselektovaného materiálu hledáme, co budeme studovat podrobně (rychlost cca 30-40 stran za hodinu)
3. **Čtení důkladné** – podrobné studium a osvojení si textu. Změřit si rychlost čtení.
Příslušné pasáže textu promýšlíme, podtrháváme a zpracováváme si různé formy **dokumentace** o přečteném.

Nejznámější a nepoužívanější metoda efektivního čtení SQ3R (SQRRR) v USA F.P. Robinson (1946)

Survey - Udělej si přehled

Zejména metodou skim a scan. K získání celkového přehledu o textu, je neúčelné číst celý text, který dostatečně neznáme. Získáváme stručný přehled o obsahu. Zaměřujeme se na místa, ze kterých získáváme prvotní informace - titul, obálka knihy, obsah, úvod, závěr, rejstříky, seznam použitých zdrojů, předmluva, glosy, poznámky pod čarou, úvody a závěry kapitol.

Question - Ptej se

Principem je, že si klademe otázky, na které hledáme v dokumentu odpověď. To nás motivuje k efektivnější četbě. Funkcí je efektivita čtení - kdy víme, co hledáme a co nás naopak příliš nezajímá.

Read – Čti

Nejvýznamnější fáze. Při čtení je vhodné si dělat poznámky, zkratky, psát vysvětlivky, tak abychom se v textu snadno později orientovali.

Recite - Rekapituluj

Ujasnit si, co nám právě přečtené dalo, příp. se vrátit zpátky k otázkám. Utřídíme si na ně odpovědi.

Review - Zpětně přehlédni

Zpětný přehled. Konečná fáze. V ní se zaměříme na celý text a spojíme jednotlivé části do smysluplného celku. Zopakovat a shrnout vše, o co nám šlo, a to uceleným, shrnujícím způsobem.

Vedení dokumentace

teze – vystižení hlavních myšlenek vědeckého textu.

konspekt – podrobnější výtah z obsahu textu s vyjádřením hlavních myšlenek textu.

excerpta – podrobné výpisky pro další vědecké použití. Obsahují základní bibliografická data o textu, popisy obsahů kapitol, nejdůležitější citace v originálu s uvedením stránky nebo důležité parafráze části textu rovněž s uvedením stránky. Délka excerpt: 1:10, lépe 1:6 až 1:4.

poznámky - zachycení zajímavých nebo podnětných myšlenek svými slovy.

anotace je stručná charakteristika knihy.

Citace uvést v uvozovkách s přesným odkazem na stránku.

Nejvhodnější je vést dokumentaci na počítači se zálohováním. Kartotéka.

Funkční styly (slohy) jazykového projevu

- **hovorový styl** - funkce běžně sdělovací
- **publicistický styl** – má informovat, ale i poučit, přesvědčit a vzdělávat
- **administrativní styl** - úřední styl včetně právní praxe
- **umělecký styl** - umělecké vyjádření zahrnující vedle sdělnosti i emocionální a estetické prvky
- **odborný styl** - jazykovými projevy odborného zaměření

Účely odborného textu

- **texty učební** - pedagogický účel (učebnice, skripta)
- **texty popularizační** - populárně naučně zpřístupňují vědecké poznatky, méně náročný výkladový styl a přístupnější forma, stupeň popularity je vyšší nebo nižší
- **texty naučné** - zpřehledňují danou problematiku nebo ji prakticky aplikují, jsou určeny širší odborné veřejnosti
- **texty vědecké** - přinášejí nové vědecké poznatky

Mluvní v odborném textu

- **Autorský plurál** - v podobě **plural maiestaticus**, tj. důstojnostní, nebo **plural modestiae**, tj. skromnostní) (např. *Institut dobrých mravů vykládáme ...*). Může být i **plurál inkuzivní**, tj. zahrnující autora i čtenáře (např. *Pokusme se v této souvislosti ...*)
- **První osoba jednotného čísla** (tzv. **ich forma**) - zejména v úvodních a závěrečných částech práce (např. *Zaměřím se na...*)
- **Třetí osoba jednotného čísla** (tzv. **er forma**) - autor mluví o sobě ve 3. osobě singuláru v roli vypravěče (např. *Autor zastává názor, že ...*). Er forma může ale mít i podobu 3. osoby středního rodu (např. *Jak již bylo výše uvedeno, nelze zde ...*)
- **Neosobní forma** - je to nejčastější forma, jde tak o **pasivní konstrukci** (např. *„Pojem lidské důstojnosti je chápán jako ...*). Lze ale použít i **zvrtné pasivum** (např. *Za právo se považuje ...*).

Volba tématu práce

- Téma, které je schopen zpracovat
- vhodně široké
- málo rozpracované
- dostatečný zdroj informačních podkladů
- zvoleným tématem **mít co říci**

Struktura empirických prací (zejména v přírodních vědách)

- Úvod
- Stav poznání a formulace hypotéz
- Výzkum a jeho výsledky (sběr dat, ověření hypotéz)
- Interpretace výsledků výzkumu

■ Závěr

Struktura neempirických prací

(převažují ve společenských vědách)

Úvod - vymezení tématu odborné práce, charakteristika studovaných problémů, stručné uvedení východisek práce a autorem zvolený přístup a metoda práce. Dále je vytyčena základní struktura práce a její cíle.

Stat' (jádro) práce - vlastní rozbor problému. Z jakých podkladů se vychází. Popsán postup zpracovávání, které problémy a jak řešeny, k jakým závěrům práce dospěla a s jakou argumentací. Bývá často rozdělena na část 1. **teoretickou** a 2. **praktickou (aplikační)**.

Závěr - shrnutí zjištění, závěrů, výsledků a přínosů práce. Je zodpovězením otázek, které autor v úvodu formuloval. Závěr už neobsahuje žádnou argumentaci, zejména ne argumentaci novou, která v práci nezazněla.

Rozsah úvodu a závěru by neměl představovat více než zhruba 5-10 procent textu odborné práce.

Volba odborného stylu

(způsob formulování a strukturování textu)

Francouzský styl - mnohomluvný, elegantní a stylisticky vybroušený s obraznými přirovnáními. Dokonalá hra se slovy, která má šarm, ale je často nejednoznačná.

Německý styl - jazykově úsporný, hlubokomyslný, zaznamenává často myšlenkové pochody a úvahy autora a to v dlouhých a složitých souvětích.

Anglosaský styl - souvisí s anglosaskou pozitivistickou tradicí a snahou o jednoznačnost a srozumitelnost textu. Je slovně úsporný s krátkými větami.

Český styl - je do jisté míry ovlivněn německým kulturním a jazykovým prostředím. Má blízko k německé úvahovosti, má složitou gramatickou strukturu textu se složitými souvětími. Vyhýbá se opakování slov užitím synonym a díky širším možnostem lexikálních a gramatických prostředků má intelektuálnější charakter než texty anglosaské. Text je často méně logicky strukturován, pochopení textu je často stranou autorovy pozornosti.

Volba žánru práce

(dle zvolené metodiky a kompozice textu)

Kompilace – je sestavením poznatků z jiných odborných prací. Není však **plagiátem**. Nesmí být pouhým popisným přehledem vědeckých poznatků mechanicky pospojovaným. Očekává se vyslovení i vlastních názorů a stanovisek autora.

Komparace - porovnání dvou nebo více přístupů, koncepcí, pojetí, názorů, prací apod. zaměřených na určitý jev, problém nebo způsob jeho řešení. Základem je najít kritérium srovnávání.

Recenzní stat' - oproti běžné recenzi méně popisná, více analytická a podstatně obsáhlejší. Vystižení slabých stránek díla, věcná polemika a vyslovení kritických soudů. Často ale sklouzne ke komparaci.

Přehledová stat' - vyčerpávající přehled názorů na určité téma či problém až po současnou dobu s reprezentativním uvedením všech důležitých dostupných informačních zdrojů. Má blízko ke kompilaci nebo ke komparaci.

Odborná esej - o aktuálním tématu pojednává novým, originálním pohledem, přičemž nejde ani tak o systematický pohled, jako spíše o vyjádření určitého osobního přístupu, vyznání a přesvědčení autora. Odborná úvaha na pomezí vědy, publicistiky a umění. Předpokládá i určitý literární talent.

Původní teoretická stat' - analyticko-syntetický a kritický původní text s vlastním metodologickým a teoretickým založením.

Základní etapy psaní odborného textu

A. BADATELSKÁ ČÁST

1. Výběr tématu - musíme si ujasnit výchozí osnovu práce

- o čem budeme psát,
- z jakých podkladů budeme vycházet,
- jaké metoda a postupy při zpracování tématu použijeme,
- jaký bude mít práce rozsah, co vše budeme k jejímu zpracování potřebovat a kolik máme času.

2. Shromáždění informačních zdrojů

3. Studium materiálů a sběr dat

4. Vypracování konečné osnovy

B. ZPRACOVATELSKÁ ČÁST

5. Pracovní verze textu

6. Obsahová revize textu

7. Formální a jazyková úprava (editace)

Časový plán

Nejspolehlivější se ukazuje stanovení si a přísné dodržování **denní normy** napsaných stránek, obvykle v rozmezí **2-4 stran v jednom dni**.

První čtyři etapy přípravy odborného textu (tj. výběr tématu, shromáždění informačních zdrojů, studium materiálů a sběr dat a vypracování konečné osnovy) zaberou zhruba tolik času jako tři zbývající etapy vlastního psaní textu a práce s ním.

Padesátistránková (např. diplomová) **práce** při úkolu napsat **3 strany denně** zabere na **napsání** textu cca 17 dnů, tedy **s rezervou asi tři týdny**, a k tomu týden až dva na **korektury a vyvázání**, tedy celkem **4-5 týdnů**. **Badatelská činnost** zabere **také cca čtyři týdny**.

Celkem tedy budeme potřebovat **dva měsíce** plného pracovního úsilí.

Shrnující informace o textu

Abstrakt (výťah) – anglos. tradice, pouze identifikuje problém a shrnuje závěry. Před textem práce nebo na konferencích k selekci nebo k informaci o vystoupeních. Rozsah – do 20 řádků (150-200 slov).

Resumé (shrnutí, summary) – fr. tradice, více informací, tj. problém, závěry + základní argumenty. Za text práce se dává. Rozsah –80 řádků (500-800 slov).

Anotace (stručná charakteristika díla) – na obálce knihy, v odborném tisku k informaci o knize nebo nakladatelská informace na internetu.

Recenze (posouzení díla) – pro časopisecké recenzní řízení a k ověření kvality díla.

Doporučená literatura

MACHALOVÁ, T. a kol. *Akademické psaní pro právníky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 1918, 219 s.

ECO, U. *Jak psát diplomovou práci*. Přel. Ivan Seidl. Olomouc: Votobia, 1997. 276 s.

ČMEJRKOVÁ, S., DANĚŠ, F., SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Praha:Leda, 1999.

MEŠKO, D., KATUŠČÁK, D., FIDRA, J. et al. *Akademická příručka*. České, uprav. vyd. Martin: Osveta, 2006. 481 s.

SYNEK, M., SEDLÁČKOVÁ, H., VÁVROVÁ, H. *Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce*. Praha: VŠE, 2007. 57 s.

ŠANDEROVÁ, J. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Sociologické

nakladatelství, 2005. 209 s.

KOLKA, M., PAVLÍČKOVÁ, I., VEČEŘA, M. *Píšeme seminární práce na počítači*. Brno: MU, 2011, 297 s.